

Клепець О.В., викладач кафедри медичної біології ВДНЗУ «УМСА»

gidrobiolog@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ *ТУРНА LAXMANII* LERESH. (ТУРНАСЕАЕ) В УРБАНІЗОВАНИХ ВОДОЙМАХ м. ПОЛТАВИ

Як відомо, урбанізоване середовище відрізняється комплексністю та різноманітністю антропогенних впливів на живі системи, у тому числі рослинні угруповання і популяції окремих видів. У складі рослинного покриву міських водойм гідрофіти можуть скорочувати своє поширення, не витримуючи надмірного забруднення води, зміни гідрологічного режиму, конкуренції з боку заносних видів, рекреаційного тиску. В той же час змінені умови урболандшафту (створення штучних водойм, перебудова природних водних об'єктів, стабілізація водного режиму, потепління клімату, підвищення трофності та мінералізації вод тощо) можуть виявитися сприятливими для появи на даній території деяких нових видів водних рослин, толерантних до проявів антропопресії.

За результатами гідроботанічних досліджень, проведених у вегетаційний період 2011–2013 рр. на урбанізованих водоймах м. Полтави, серед знахідок інших нетипових для району досліджень видів були зафіксовані й місцезростання рогозу Лаксмана (*Tyrpha laxmanii* Leresh.).

Цей євразійський вид східноазійського походження належить до природної флори України і в Лісостепу спорадично зустрічається на прибережних мілководдях евтрофних слабкосолонуватоводних водойм із мулисто-піщаними відкладами [8]. На Полтавщині відмічений для південних районів [2], а для території Полтавського району [4] та міста Полтави [5] раніше не наводився.

Нами *Tyrpha laxmanii* був виявлений у двох локалітетах: по берегах обводненого кар'єру у заплаві р. Коломак (мікрорайон Лісок) та уздовж одамбованої частини берега руслового ставка (верхній став парку «Перемога» по

вулиці Нижньомлинській). В обох випадках вид формував щільні компактні угруповання із небагатим флористичним складом. У водоймі-кар'єрі мікрорайону Лісок у складі ценозів повітряно-водної рослинності описано угруповання рогозу Лаксмана за незначної участі *Carex acuta* L., *Lycopus europaeus* L., *Juncus compressus* Jacq., *J. articulatus* L., із загальними проективним покриттям 100%, на субстраті замуленого піску та глибині 30–40 см.

На прилеглих до берега мілководдях верхнього ставка парку «Перемога» ценози *Typha laxmanii* займали найменшу площу серед угруповань гелофітів, розташовуючись вузькими (0,5–1,0 м) смугами в інтервалі глибин 10–60 см на мулистому ґрунті, характеризувались загальним проективним покриттям 100% за участю переважно тільки домінантного виду, на екотонних ділянках – у поєднанні із домішками гігрофільного різнотрав'я (*Bidens frondosa* L., *Lycopus europaeus*, *Ranunculus repens* L., *Calystegia sepium* (L.) R.Br., *Eupatorium cannabinum* L., *Persicaria maculosa* S.F. Gray).

Низька частота трапляння, вторинний характер екотопів та невеликі площі угруповань *Typha laxmanii* на водоймах м. Полтави вказують на початковий етап його пристосування до умов антропогенних ландшафтів. Сприятливим фактором для цього виду тут може виступати штучне підвищення мінералізації гідроекотопів внаслідок вимивання мінеральних речовин із ґрунтів агроценозів у процесі поверхневого стоку або за рахунок змиву солей із автошляхів у складі зливогого стоку (як це було показано для деяких галофітів у прибережних екотопах м. Києва [1]). Появу *Typha laxmanii* в урбанізованих водоймах м. Києва, крім того, пов'язують із проникненням елементів понто-каспійського комплексу у флору Середнього Придніпров'я через створення каскаду дніпровських водосховищ, що характеризуються значними за площею плавнево-болотними масивами на мілководдях [3]. Відомо також, що у складі угруповань антропогенних місцезростань *Typha laxmanii* може зустрічатися північніше своїх звичайних природних біотопів [6, 7].

Отже, виходячи із екологічної приуроченості рогозу Лаксмана та зважаючи на описані вище знахідки і дані літературних джерел, можна судити, що цей вид набирає тенденцію до розповсюдження на урбогідроекотопах навіть за межами природного ареалу у зв'язку із масштабними антропогенними змінами довкілля, зокрема, потеплінням клімату, хімічним забрудненням, гідротехнічним будівництвом.

Література:

1. Багацька Т.С., Оляницька Л.Г. Водно-прибережна флора київських водойм // Екологічний стан київських водойм. – К.: Фітосоціоцентр, 2010. – С. 5–24.
2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Конспект флори Полтавської області. Вищі судинні рослини. Наукове видання. – Полтава: Верстка, 2008. – 196 с.
3. Балашов Л.С., Зуб Л.Н., Савицкий А.Л. Типы водоемов Киева по флористическому составу высшей водной растительности // Биология внутренних вод. – 2000, №1. – С. 5–11.
4. Гомля Л.М., Давидов Д.А. Флора вищих судинних рослин Полтавського району: Монографія. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2008. – 212 с.
5. Іллічевський С. Флора околиць Полтави. З повним списком дикої рослинності // Записки Полтавського с.-г. політехнікуму. – Полтава, 1927. – Т. 1, №2. – С. 19–49.
6. Капитонова О.А. О распространении рогаза Лаксмана в Удмуртии // Биология внутренних вод: проблемы экологии и биоразнообразия: тез. докл. XII Междунар. конфер. молодых учёных / Ин-т биологии внутренних вод им. И.Д. Папанина РАН. – Борок, 2002. – С. 7–8.
7. Капитонова О.А., Платунова Г.Р., Капитонов В.И. Рогозы Вятско-Камского края: Монография. – Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2012. – С. 74–76.
8. Макрофиты-индикаторы изменений природной среды / Дубына Д.В., Гейны С., Гроудова З. и др. – Киев: Наук. думка, 1993. – 435 с.